

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

zijn: de menselijke soort kan niet veel realiteit verdragen, en te veel waarheid kan ons een psychische indigestie bezorgen. Ondanks het feit dat ik kritiek heb, sprak het boek mij, eigenaardig genoeg, toch aan. Het inspireerde me in mijn klinische werk (wat ik een uiterst belangrijk criterium vind), het confronteerde me met mijn eigen tegenstellingen en deed me nadenken. Het kan een goede inleiding zijn tot het gedachtegoed van Bion en Jung, maar van de lezer wordt een inspanning gevraagd: hij mag niet gaan steigeren bij de eerste overdrijving, maar hij moet ook niet alles slikken wat hem wordt voorgehouden. Het best kan hij het lezen als een sprookje: daarin worden de 'goeden' ook geïdealiseerd en de 'slechten' verguisd. Wat niet belet dat het sprookje een boodschap brengt.

BION, W. R. (1965). *Transformations*. Londen: Maresfield Reprints, 1984.

JUNG, C. G. (1946). De psychologie van de overdracht. *Persoonlijkheid en overdracht* — C. G. Jung Verzameld Werk 3 (p. 131-278). Rotterdam: Lemniscaat.

Een luchtige en leerzame wandeling

Bespreking van

Mark Kinet (2008). *De wetenschap van de liefde en de kunst van de computeranalyse*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. ISBN 978 90 4412 363 0, 178 pp., € 21,90

JAN VANDEPUTTE

Met een mooie, tegenstrijdige titel en een in handzaam en sympathiek formaat gebonden boekje leidt Mark Kinet de lezer binnen in vier wijde werelden die op het eerste gezicht met elkaar weinig uitstaans hebben. Hij doet dat speels, ongedwongen en geestig, in negentien korte essays. Ieder essay

krijgt een spannende titel mee en een motto in de vorm van een gevleugeld woord, bouwtade, citaat of aforisme. Bij dit alles laat hij zijn verkenning leiden door zijn psychoanalytische kompas en zijn psychoanalytische vergrootglas. Het boekje leest als een aangename wandeling, en gids Kinet vertelt en associeert honderduit, met invallen, vergezichten, woordspelingen en verwijzingen naar 'je kan het niet zo gek bedenken', of hij weet je bij de les te houden met verwijzingen naar kunst en cultuur. Zijn grote belezenheid, opgewekte nieuwsgierigheid en verwondering werken aanstekelijk en voor je 't weet ontmoet je Aristoteles, Victor Hugo, Magritte, Lacan, Auden, Godard, Kernberg, Claus, Ikkyu en vele anderen met hun — door Kinet gefilterde — commentaar op alledaagse zaken als liefhebben, fantaseren, spelen en verlangen. Aangename lectuur die alles met alles verbindt in een prettige, luchtige ode aan de verbeelding, en niet alleen voor analytici.

Vreemdeling in de psychoanalyse

Bespreking van

Michel Thys & Wouter Gomperts (2009). *Vergezichten — Over transculturele psychoanalyse* (Psychoanalytisch Actueel, nummer 10). Antwerpen/Apeldoorn: Garant Uitgevers. ISBN 978 90 441 2406 4, 299 pp., € 30,-

SASKIA DE MAAT

Zoals de redacteurs van *Vergezichten*, Wouter Gomperts en Michel Thys, in de inleiding al aangeven, zijn interculturele ontmoetingen van alle tijden. Een van de gebieden waarin deze transculturele interactie van bijzonder belang is, is de psychotherapeutische hulpverlening. De auteurs van *Vergezichten* geven vanuit het psycho-

analytische referentiekader een belangrijke aanzet tot nadenken over de processen en problemen die spelen tussen patiënt en therapeut als deze een verschillende culturele achtergrond hebben. *Vergezichten* gaat in op deze vragen vanuit gevarieerde psychoanalytische invalshoeken en met vele klinische voorbeelden, waarin heldere en aansprekende uiteenzettingen worden gegeven van behandelingen. Mooi is dat het boek zelf een transculturele onderneming is: een Belgisch-Nederlandse productie van auteurs met onder meer Turkse, Tsjechische, Nederlandse en Belgische achtergronden. In dit bestek kan ik slechts enkele thema's uit het boek aanhalen. Zo vraagt Gomperts aandacht voor de verschillende interpretaties van het afweermecanisme 'splitsen'. Voor de migrant die in twee culturele werelden moet leven (bv. de cultuur binnenshuis en die buitenshuis of in het 'thuisland' en het nieuwe land) kan splitsen hoogst adaptief zijn en mentaliserend vermogen vergen. Gomperts noemt ook diverse uitingen van splitsen bestaande uit wisselende patronen van hyperidentificatie met de ene cultuur en desidentificatie met de andere, met als doel de discontinuïteit, de breuk tussen de twee werelden, te loochenen. Ubbels pleit voor een dynamisch en gedifferentieerd identiteitsbesef. Hij benadert het psychoanalytische identiteitsbesef dimensioneel: [1] als ontwikkelingsgang (Erikson) die mede wordt bepaald door de mogelijkheden die de samenleving biedt, [2] als intersubjectiviteit, waarin identiteit vorm krijgt als 'verbonden zijn met' (wij) en 'onderscheiden zijn van' (zij), [3] als machtsverhouding tussen twee subjecten en [4] tot slot als etnische identiteit. Dat laatste aspect kan voor een migrant in een ander land vervormd worden door het beeld dat de meerderheid heeft van zijn etniciteit. Ubbels bepleit dan ook dat in de behandelpraktijk deze aspecten niet 'vanzelfzwingend' mogen zijn. Het hoofdstuk roept interessante vragen op over het onderscheid tussen ik-besef (ik als handelend, separaat subject) en zelfbeeld, zelfgevoel (wat ik vind van mij-

zelf). Sevinç en Verheugt-Pleiter geven inzicht in de verschillen tussen de Turkse wij-cultuur en de Nederlandse ik-cultuur. In een aansprekende casus laten zij zien hoe de technieken van Mentalisation Based Therapy kunnen worden toegepast om het mentaliserend vermogen, dat onder druk kan staan door migratie, (weer) op gang te brengen. Devisch beschrijft een prachtige casus met dromen die 'fantasma's' in beeld brengen die eigen zijn aan een generatie van geschoolde inwoners van Kinshasa. De droominterpretaties volgen zowel psychoanalytische als cultuureigen interpretaties door een oudere buur van de dromer. In deze interpretaties komen zowel intrapsychische conflicten als botsingen van beschavingen bijeen. De dromen lijken een compromis uit te drukken tussen verboden wensen (in dit geval verwestering, vormgegeven als seks met schoonzus en het behalen van een universitair diploma) en het verbiedende geweten. De vorm is cultureel bepaald, de diepere inhoud lijkt universeel (een conflict tussen wensen, realiteit en geweten). Thys sluit het boek af met een conceptueel-theoretisch overzicht van psychoanalytisch denken over cultuur. Hij geeft hierin onder meer een interessant overzicht van psychoanalytische theorieën over de relatie tussen psyche en cultuur. Aan de ene kant van het spectrum schaaft hij Klein, die de nadruk legt op de vroegste projecties van het innerlijke driftleven op de buitenwereld waardoor deze gestalte krijgt. Cultuur is zo het gevolg van psychische processen. Aan de andere kant van het spectrum staat Lacan. In zijn visie creëert de taal (de symbolische orde van de Ander) het subject en komen de bouwstenen van het psychische 'van buiten'. Freud, maar ook Winnicott en Bion lijken in deze discussie een tussenpositie in te nemen, waarin het psychische en culturele een intense en dynamische wisselwerking vertonen, zonder dat ze tot elkaar te herleiden zijn. Thys legt tevens het verband tussen cultuur en pathologie en omschrijft het laatste als cultuurdistantiëring. Pathologie is inderdaad vaak omschreven als cul-

tuurdeviant, al is niet elk deviant gedrag pathologisch en is normaliteit niet gelijk aan cultureel conformisme.

De auteurs stellen zich terecht de cultuursensitieve vraag of de psychoanalyse wel geschikt is als referentiekader om transculturele interactie te begrijpen en te onderzoeken. De psychoanalyse is immers «een westers cultuurproduct met zijn wortels in het Westen van rond de voorlaatste eeuw-wisseling». Ik meen dat de auteurs zich soms te bescheiden opstellen in hun voorzichtige (positieve) antwoord op deze vraag. De psychoanalyse gaat over bewuste en onbewuste, plaats- en tijdgebonden *uitingen* van algemeen menselijke (en dus plaats en tijd overstijgende) *aspecten van menselijke relaties*. Relaties met anderen en met onszelf, waarin we gedachten, fantasieën, emoties en gedragingen ervaren. Relaties waarin algemeen menselijke behoeftes worden opgewekt, bevredigd en gefrustreerd. Zou een kind in West-Afrika geen behoefte hebben om te worden gezien, begrepen, liefgehad en gewaardeerd, opgenomen te worden in een gemeenschap en een taal te leren? Zou een

kind in Zuid-Amerika niet moeten leren om te gaan met de manieren waarop agressie en seksualiteit worden gereguleerd in zijn samenleving? En zou hij daartoe niet zijn voorbeelden internaliseren? Zou een kind in China niet geleidelijk aan moeten ervaren dat zij niet alleen is met moeder (de pre-oedipale constellatie), maar dat er meer mensen in haar en hun leven zijn (de oedipale constellaties)? En zijn wij niet allemaal voor een deel «vreemdeling» in ons eigen hart? De psychoanalytische theorieën gaan hierover, al zijn de *uitingen* hiervan individueel, cultureel en aan tijd en plaats gebonden. De psychoanalytische behandelingen gaan uit van een niet-weten en willen begrijpen. De psychoanalyse lijkt mij dan ook bij uitstek geschikt om te proberen de *transculturele brug* te slaan.

Vergezichten is niet alleen aanbevolen voor therapeuten die met deze problematiek te maken hebben en zich erin willen verdiepen. Ook beleidsmakers op dit terrein zouden het boek dringend moeten lezen: om iets meer te weten over wat het echt betekent om «in den vreemde» te leven.